

ANDRZEJ SMOLEŃ

Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie

ZBIGNIEW PAWLAK

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

TURYSTYKA A SPORT W POLSCE. ZWIĄZKI FUNKCJONALNE I ORGANIZACYJNE

Związki turystyki z kulturą fizyczną (sportem) są postrzegane w teorii (literaturze fachowej) i praktyce (życiu codziennym), jednakże jak się wydaje, nie doczekały się pogłębionego rozpoznania i uporządkowania. W. Gaworecki omawia te związki w płaszczyźnie humanistycznej i ekonomicznej oraz na przykładzie wielkich imprez sportowych¹.

Zarówno sport, jak i turystyka, zdaniem W. Gaworeckiego służą celom społecznie wartościowym, wychowawczym, są więc środkiem wielostronnego, humanistycznego wychowania. Omawiając związki pomiędzy turystyką a sportem na przykładzie zdrowia stwierdza: „sport uprawiany z umiarem i rozsądkiem oraz aktywny wypoczynek urlopowy są najlepszym lekarstwem dla współczesnego człowieka, przemęczonego fizycznie i psychicznie”².

Związki pomiędzy turystyką a sportem w płaszczyźnie ekonomicznej wiążą się z komplementarnym rozwojem tych dwóch dziedzin życia. Zdaniem W. Gaworeckiego przedmiotem konsumpcji w sferze turystyki i sportu są prawie takie same usługi i dobra. „Przykładowo możemy tu wymienić: usługi transportowe, noclegowe, gastronomiczne, kulturalno-rozrywkowe, wypoczynkowe. Również w sferze zagospodarowania turystycznego na potrzeby turystyki i sportu występuje zbieżność rodzajowa urządzeń infrastrukturalnych”³.

Wielkie imprezy sportowe organizowane są często w regionach turystycznych przyczyniając się do rozwoju tych regionów. „Przez wielkie imprezy można bowiem polepszyć wizerunek miejscowości turystycznej, regionu, a nawet całego kraju. Dzięki temu można osiągnąć długofalowe efekty promocyjne”⁴.

W niniejszej pracy związki turystyki i kultury fizycznej (sportu) przedstawiono na płaszczyźnie: 1) teleologiczno-funkcjonalnej, 2) organizacyjnej z uwzględnieniem struktur, zasobów i programów organizacyjnych.

---

¹ W. W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 1997, s. 182–185.

² Tamże, s. 183.

³ Tamże.

⁴ Tamże, s. 184.

Tabela 1. Podstawowe funkcje turystyki i sportu – analiza porównawcza

Lp.	Funkcje turystyki	Funkcje sportu
1.	Widowiskowo-rozrywkowa	
2.		Sprawnościowo-motoryczna
3.		Agonistyczna
4.	Poznawcza (poznawanie otaczającego świata) ⁵	
5.	Wypoczynkowa	
6.	Zdrowotna	
7.	Edukacyjna (dydaktyczna i wychowawcza)	
8.	Miastotwórcza ⁶	
9.	Ekonomiczna	
10.	Etniczna ⁷	
11.	Integracyjna	
12.	Kształtowania świadomości ekologicznej ⁸	
13.	Promocyjna	
14.	Polityczna	
15.		Obronna
16.	Inne (np. estetyczna, symboliczna itp.)	

Źródło: Opracowanie własne

Teleologiczno-funkcjonalne związki turystyki i sportu

Analiza literatury fachowej z zakresu omawianej problematyki umożliwia zidentyfikowanie podstawowych funkcji (założonych i rzeczywistych) turystyki i sportu (tabela 1).

⁵ Sport pełni także funkcję poznawania świata. Dzisiaj sportowcy szukają rywali po świecie, są zawody międzynarodowe, igrzyska olimpijskie – co siłą rzeczy wiąże się z wyjazdami i poznawaniem świata. Wydaje się jednak, że ta funkcja sportu nie jest jego funkcją podstawową.

⁶ Sport przyczynia się także do rozwoju miast. O prawo organizowania igrzysk olimpijskich ubiega się często wiele miast, zakładając słusznie, że organizacja tego typu imprezy przyczyni się do rozwoju miasta i regionu. Tak się zwykle zresztą dzieje. Trudno jednak byłoby uznać tę funkcję sportu za podstawową (główną).

⁷ Zwykle uważa się, że turystyka etniczna obejmuje podróże zagraniczne związane głównie z miejscem pochodzenia, urodzenia i zamieszkania w przyszłości. Podróże sławnych sportowców do miejsc swoich wielkich triumfów można uznać za szczególną formę turystyki etnicznej (resentymentalnej).

⁸ Sport może pełnić również funkcję kształtowania świadomości ekologicznej, np. podczas rozgrywania imprez terenowych (w górach, nad morzem, na morzu, w powietrzu, w lesie, na pustyni itd). Podobnie jednak jak w przypadku innych wcześniej komentowanych funkcji nie jest to jego funkcja podstawowa.

Jak wynika z tabeli część funkcji turystyki i sportu jest zbieżna, choć występują także pewne rozbieżności w zakresie ich hierarchii i natężenia. Funkcje te można zresztą rozpatrywać z różnego punktu widzenia (np. z perspektywy rządu, interesów administracji samorządowej i poszczególnych obywateli) oraz różnej perspektywy czasowej.

Związki turystyki i sportu na płaszczyźnie teleologiczno-funkcjonalnej przejawiają się w tym, że zarówno turystyka i sport, przy wykorzystaniu sobie właściwych środków i sposobów działania realizują w szerokim zakresie funkcje: widowiskowo-rozrywkowe, wypoczynkowe, zdrowotne, edukacyjne w tym wychowawcze, ekonomiczne, integracyjne, promocyjne i polityczne.

Sport pełni funkcję widowiskowo-rozrywkową poprzez organizowanie imprez sportowych różnej rangi, od igrzysk olimpijskich poczynając a na imprezach podwórkowych kończąc. Niektóre zawody sportowe gromadzą na trybunach i przy telewizorach tysiące a niekiedy nawet miliony widzów.

Turystyka także pełni funkcję widowiskowo-rozrywkową. Weźmy np. festiwale (piosenki, Oktober Fest, karnawał w Rio itp.), a poza tym wycieczki i wyjazdy mogą być nastawione na oglądanie dziwów przyrody, architektury, kultury. Tego typu funkcja (korzyści wynikające z rozwoju współczesnej turystyki) jest szczególnie doceniana przez ludzi młodych⁹

Turystyka zapewnia wypoczynek poprzez kontakt z naturą (morza, góry, jeziora) z dala od codziennego zgiełku, zatłoczonych ulic i uciążliwej pracy. Sport, zwłaszcza rekreacyjny, poprzez aktywny wysiłek fizyczny doprowadza do wyciszenia i harmonii organizmu dając wypoczynek nadmiernie obciążonej psychice człowieka¹⁰.

Z funkcją wypoczynkową bardzo silnie koresponduje funkcja zdrowotna¹¹. Współcześnie zdrowie rozumiane jest w sposób holistyczny jako dobrostan bio-psycho-duchowy i społeczny człowieka. Bezpośredni kontakt z przyrodą może być źródłem przeżyć estetycznych, harmonii i porządku oraz być czynnikiem prewencyjnym w zakresie zdrowia psychicznego. W przypadku sportu na jego profilaktyczno-terapeutyczne funkcje zwrócili już uwagę starożytni Grecy¹². Należy odnotować, że w ramach szeroko rozumianej funkcji zdrowotnej współczesnego sportu mieści się także funkcja rehabilitacyjna¹³.

Turystyka i sport spełniają ważne funkcje edukacyjne (dydaktyczne i wychowawcze). Turystyka zdaniem W. Gaworeckiego oznacza wejście człowieka w bezpośredni kontakt ze środowiskiem społecznym i kulturowym. Oddziałuje ona na rozwój człowieka oraz przygotowuje do życia w społec-

---

⁹ Por. np. Z. Pawlak, A. Smoleń, *Turystyka w systemie wartości studentów studiów zaocznych*, maszynopis powielony, Warszawa 2006.

¹⁰ J. Gracz, T. Sankowski, *Psychologia w rekreacji i turystyce*, AWF, Poznań 2001.

¹¹ Por. np. M. Marcinkowski, M. Sokołowski (red.), *Turystyka i rekreacja na rzecz zdrowia*, WSO im. S. Czarnieckiego, Poznań 2002.

czeństwie. Odnosi się to w szczególności do turystyki krajoznawczej i kwalifikowanej. „Źródeł możliwości wychowawczych turystyki, szczególnie jej form specjalistycznych, można upatrywać w budzeniu przez nią takich cech jak aktywność, wspólnota przeżyć, więzy koleżeństwa, gospodarność, odwaga. Kształtuje ona postawy i osobowości społeczne najbardziej pożądane. W turystyce, przede wszystkim kwalifikowanej, należy też upatrywać elementu wychowania politechnicznego. Umożliwia ono przyswajanie przez turystów kultury technicznej, czyli umiejętności kompetentnego i efektywnego wykorzystania sprzętu turystycznego i urządzeń zgodnie z ich konstrukcją i funkcją, przy jednoczesnym przestrzeganiu zasad bezpieczeństwa własnego i innych”¹⁴.

Funkcje edukacyjne sportu są również powszechnie uznawane i doceniane. Już w roku 1791 Komisja Edukacji Narodowej nadała ćwiczeniom fizycznym charakter programowego i celowego działania wychowawczego¹⁵. Rok 2004 był rokiem *Edukacji poprzez sport* ogłoszonym przez Radę Europy. Edukacja poprzez sport jest ukierunkowana na kształtowanie postaw i zachowań w tym m. in. zachowań prozdrowotnych, utylitarnych, kooperacyjnych (współpracy), moralnych, patriotycznych, religijnych itp¹⁶. Sport, podobnie jak turystyka może być także skutecznym środkiem resocjalizacji w zakładach penitencjarnych¹⁷. Edukacyjne walory turystyki i sportu dostrzegał także Jan Paweł II¹⁸.

Turystyka i sport pełnią także funkcje ekonomiczne kształtując model konsumpcji. Wzrost popytu na usługi turystyczne i sportowe sprzyja powstawaniu nowych firm świadczących tego typu usługi (biura turystyczne, fitness kluby, profesjonalne ligi, kluby sportowe itp.). Wraz z rozwojem usług turystycznych i sportowych rozwijają się usługi towarzyszące (transportowe, hotelarskie, gastronomiczne, bankowe, handlowe itp.).

---

¹² Por. E. Kałamacka, *Profilaktyczno-terapeutyczne funkcje antycznego sportu*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Spoleczny wymiar sportu*, SALOS RP, Warszawa 2003.

¹³ Por. Z. Chromiński, *Rehabilitacyjna funkcja współczesnego sportu*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, SALOS RP, Warszawa 2000.

¹⁴ W. W. Gaworecki, op. cit., s. 309.

¹⁵ Por. Słowo Episkopatu Polski o edukacyjnych walorach sportu *W obronie dobrych zawodów*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Edukacja poprzez sport*, SALOS RP, Warszawa 2004, s. 7.

¹⁶ Por. np. Z. Krawczyk, R. Kaniuk, J. Kosiewicz (red.), *Spoleczne wartości kultury fizycznej*, AWF, Warszawa 1986; K. Hądzelek, *Sport jako czynnik identyfikacji narodowej*, (w:) Z. Krawczyk (red.), *Sport i kultura*, PWN, Warszawa 1981.

¹⁷ Por. np. Z. Żukowska, *Aktywność sportowa jako czynnik edukacyjno-socjalizacyjny w zakładach penitencjarnych*, (w:) A. Rejzner (red.), *Penitencjarna kultura fizyczna*, UW, Warszawa 2002.

¹⁸ Por. np. M. Ponczek, *Sport i turystyka w enuncjacjach VII Pielgrzymki Jana Pawła II do ojczyzny oraz z okazji jubileuszu sportowców roku 2000*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Edukacja poprzez sport*, SALOS RP, Warszawa 2004, s. 449–445.

Fakt, że rozwój ekonomiczny niektórych krajów uzależniony jest w dużym stopniu od rozwoju turystyki jest powszechnie znany. Jednocześnie zauważyć należy, że współczesny sport jest coraz częściej traktowany jako działalność gospodarcza (biznesowa), wpisywana w reguły wolnego rynku. W Niemczech np. obroty sektora sportowego (sprzedaż usług i produktów sportowych), wyniosły w roku 2000 ponad 30 mln euro, co stanowiło 1,5% PKB (Produktu Krajowego Brutto)¹⁹.

Integracyjne funkcje turystyki i sportu widoczne są w wymiarze globalnym, regionalnym, organizacyjnym, rodzinnym itp.²⁰. Rozwój turystyki międzynarodowej i krajowej skutkuje nasileniem kontaktów z miejscową ludnością i osobami przyjezdnymi. Kontakty te niekiedy są podtrzymywane przez wiele lat, prowadząc do zacieśnienia związków (integracji) pomiędzy ludźmi różnych narodowości, kultur i obyczajów. Wśród ofert niektórych biur podróży są m.in. tzw. wyjazdy integracyjne ukierunkowane na budowanie zespołu i doskonalenie komunikacji wewnątrzgrupowej. Wśród metod szkoleniowych wykorzystywanych w czasie tych wyjazdów szczególne znaczenie mają treningi na świeżym powietrzu (oudoor courses, adventure courses). Zajęcia odbywają się w terenie, najlepiej urozmaiconym, np. w górach, nad jeziorami, nad morzem. Bardzo często wykorzystywane są elementy sportów (w tym ekstremalnych) oraz survivalu (szkoła przeżycia)²¹.

Symbol pięciu kół olimpijskich od reaktywowania nowożytnych igrzysk olimpijskich w Atenach w 1996 r. wyraża ideę solidarności i integracji sportowców pięciu kontynentów bez względu na narodowość, wyznanie, przekonania religijne itp. Integracja ma miejsce nie tylko w czasie igrzysk, kiedy sportowcy przebywają razem w wiosce olimpijskiej, ale także podczas rozgrywania imprez sportowych różnej rangi (igrzyska olimpijskie, mistrzostwa świata, Europy, Polski, województwa, powiatu, gminy, regionu, szkoły itp.).

Należy jednak dodać, że zarówno turystyka jak i sport mogą niekiedy sprzyjać procesom dezintegracji na skutek pojawienia się różnego rodzaju konfliktów i zachowań agresywnych (np. bójki pomiędzy kibicami klubów sportowych).

Turystyka i sport mogą być także elementem promocji danego kraju, regionu, miejscowości, czy przedsiębiorstwa. Zarówno atrakcyjne miejsca tury-

---

¹⁹ Takie dane przedstawił dr G. Anders z Uniwersytetu Sportu w Kolonii podczas swojego pobytu w AWF w Warszawie w dniu 27.04.2004 r.

²⁰ Por. np. J. Kosiewicz, L. Jaczynowski (eds.), *Physical activity in integrating Europe*, Warszawa 2004; Por. *Sport powszechny w integracji z niepełnosprawnymi we wspólnej Europie*, PWSZ, Biała Podlaska 2003; M. Lenartowicz, *Edukacja sportowa w rodzinie*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Edukacja poprzez sport*, SALOS RP, Warszawa 2004.

²¹ Por. Z. Pawlak, *Funkcja personalna firmy – procesy i procedury kadrowe*, Poltext, Warszawa 2003, s. 207

styczne, jak również prestiżowe zawody przyciągają wielu zainteresowanych (inwestorów, turystów, kibiców itp.).

Uznanie sportu jako istotnego elementu strategii promocji przedsiębiorstw spowodowało dynamiczny rozwój sponsoringu sportowego w krajach wysoko rozwiniętych.

Turystyka i sport mogą ponadto pełnić szereg funkcji politycznych, w tym zwłaszcza ułatwiać nawiązywanie stosunków pomiędzy państwami na arenie międzynarodowej²². Obecność danego kraju w świecie można także mierzyć skalą podróży międzynarodowych oraz osiągnięciami na igrzyskach olimpijskich, mistrzostwach świata czy Europy. Istotne osiągnięcia sportowców danego kraju na arenie międzynarodowej mogą skutecznie przełamywać jego izolację polityczną. Taka sytuacja miała miejsce w przeszłości np. w przypadku NRD czy Kuby.

Rozbieżności w zakresie rodzajów, hierarchii i natężenia realizowanych przez turystykę i sport funkcji wynikają z pewnej specyfiki i odmienności tych dziedzin życia. W przypadku turystyki jej szczególnie ważnymi funkcjami, które tylko w ograniczonym zakresie są możliwe do zrealizowania poprzez sport, są funkcje: poznawcza (poznawanie otaczającego świata), miastotwórcza, etniczna i kształtowania świadomości ekologicznej²³.

Specyficznymi funkcjami sportu są funkcje: sprawnościowo-motoryczna, polegająca na rozszerzaniu zakresu możliwości ruchowych człowieka, agonistyczna, służąca do zaspokajania potrzeb współzawodnictwa i rywalizacji, obronna, realizowana głównie poprzez rozwój sportów walki, wykorzystywanych w procesie szkolenia bojowego żołnierzy²⁴.

W przypadku turystyki znaczenie tych funkcji jest marginalne. Nie można wszakże ich zupełnie wykluczyć. Poprzez uprawianie różnych form turystyki (pieszej, rowerowej, wspinaczkowej) w formie współzawodnictwa można także podnosić sprawność i kondycję fizyczną żołnierzy, a tym samym realizować, choć w bardzo małym zakresie wszystkie wymienione powyżej funkcje istotne z perspektywy sportu.

Przedstawione w tabeli 1 zestawienie funkcji turystyki i sportu nie ma charakteru zamkniętego. W literaturze fachowej można znaleźć opracowania wskazujące także na nieco inne jeszcze funkcje (korzyści, wartości) płynące z uczestnictwa w tych dziedzinach życia. Wśród nich wymienia się także funkcje (wartości): 1) estetyczne – poczucie piękna płynącego z kontaktu z naturą (morza, góry, przestrzeń powietrzna) oraz z obserwacji harmonii i dynamiki

---

²² Por. np. G. Młodzikowski, *Polityka i sport*, SiT, Warszawa 1979.

²³ Por. przypisy 5–8.

²⁴ Por. np. L. Jaczynowski, *Struktura pojęcia kultura fizyczna*, (w:) *Organizacja kultury fizycznej. Teoria i praktyka*, Tom II; M. Sokołowski (red.), *Kultura fizyczna w wojsku w dobie przemian*, WSO im. S. Czarnieckiego, Poznań 2002.

ruchu aktorów zmagani sportowych²⁵, 2) symboliczne – dotyczące warstwy znaczeniowej niektórych: a) miejsc, np. miejsc historycznych związanych z reaktywowaniem nowożytnych igrzysk olimpijskich, stoczeniem szczególnie ważnych bitew, podróżami apostołskimi, kultem religijnym itp; b) zachowań – ceremoniał związany z otwarciem i zamknięciem igrzysk olimpijskich – symbole pokoju, solidarności, przyjaźni i równości, szczególne gesty sportowców, zwyczaje, obyczaje i rytuały przestrzegane w czasie organizacji niektórych imprez turystycznych, np. agroturystycznych²⁶.

Możliwe jest także zaproponowanie nieco innego nazewnictwa²⁷ i podziału tych funkcji (wartości)²⁸.

Związki turystyki i sportu na płaszczyźnie organizacyjnej

Związki turystyki ze sportem na płaszczyźnie organizacyjnej (instytucjonalnej) rozpatrywać można poprzez ukazanie wyodrębnionych rozwiązań prawno-organizacyjnych (instytucji), ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów zarówno turystyki jak również sportu. Tego typu rozwiązania w Polsce, w okresie powojennym, zidentyfikowano na poziomie państwowych (rządowych) „centrów” zarządzania turystyką i sportem (kulturą fizyczną), organów samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych o różnych statusach prawnych.

W okresie powojennym w Polsce związki turystyki ze sportem na płaszczyźnie administracyjnej sięgają roku 1954, kiedy to nadzór nad działalnością Komitetu ds. Turystyki przejął Główny Komitet Kultury Fizycznej. Na mocy ustawy z dnia 17.02.1960 r. o organizacji spraw kultury fizycznej i turystyki zlikwidowano Komitet ds. Turystyki i Główny Komitet Kultury Fizycznej, a na ich miejsce utworzono Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (GKKFiT). Według Z. Jaworskiego i J. Łysakowskiego „połączenie spraw tu-

---

²⁵ Por. np. J. Mosz, *Sport w kontekście wartości estetycznych*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Aksjologia sportu*, SALOS RP, Warszawa 2001.

²⁶ Por. np. Z. Krawczyk, *O kulturze fizycznej. Studia i szkice*, Presspol, Warszawa 1983, s. 89–90; R. Świerczewski, *Rozwój zagadnień symbolizmu i jego implikacje dla analizy sportu*, (w:) Z. Krawczyk (red.), *Sport i kultura*, PWN, Warszawa 1981; ks. S. Kowalczyk, *Elementy filozofii i teologii sportu*, TN KUL, Lublin 2003, rozdz. IV.

²⁷ Np. obok terminu funkcja rozrywkowa możemy używać określenia funkcja ludyczna. Por. J. Huizinga, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, PWN, Warszawa 1967.

²⁸ Por. np. A. Matuszyk, *Wartości „duchowe” turystyki a wychowanie fizyczne*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Aksjologia sportu*, SALOS RP, Warszawa 2001; E. Kałamačka, *Duchowe i materialne wartości sportu*, j.w.; *Kulturowe wartości sportu. Materiały z VI Międzynarodowego Seminarium Socjologii Sportu*, tom I–III, AWF, Warszawa 1981; Z. Krawczyk, *Humanistyczne wartości sportu*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1976, nr 4; o. T. Wójciak, *Społeczny wymiar sportu – refleksja teologiczno-moralna*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Społeczny wymiar sportu*, SALOS RP, Warszawa 2003.

rystyki i kultury fizycznej w ramach jednego organu administracji państwowej było wyrazem daleko posuniętego pokrewieństwa obu tych dziedzin życia. Ta bliskość wyrażała się m. in. we wspólnych celach (zdrowie i tężyzna fizyczna społeczeństwa w połączeniu z pewnymi walorami wychowawczymi) oraz na podobieństwie treści i form. Takie połączenie umożliwiało, ich zdaniem, kompleksowe programowanie, prognozowanie, planowanie oraz rozwijanie całokształtu rekreacji ruchowej i aktywnego wypoczynku obywateli. Stworzyło również możliwości lepszego wykorzystania bazy materialnej oraz kadr²⁹.

Uchwałą nr 269/60 z dnia 01.08.1960 r. w sprawie podporządkowania instytucji i przedsiębiorstw GKKFiT, podporządkowano mu 18 jednostek, w tym 2 zjednoczenia. Nadzorem GKKFiT objętych zostało kilkadziesiąt stowarzyszeń kultury fizycznej i turystyki.

Na niższych szczeblach administracji państwowej funkcjonowały terenowe komitety kultury fizycznej (wojewódzkie, powiatowe, gromadzkie itp.) prezydiów rad narodowych.

W następstwie reformy organów administracji państwowej, która miała miejsce w latach 1972–74, w miejsce terenowych komitetów kultury fizycznej i turystyki powołano wydziały kultury fizycznej i turystyki najpierw w urzędach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, a następnie po likwidacji szczebla powiatowego w urzędach wojewódzkich i gminnych (miejskich, dzielnicowych).

W latach 1960–1977 GKKFiT koordynował całokształt zagadnień z zakresu kultury fizycznej i turystyki. Pierwszą próbą ograniczenia zakresu działania GKKFiT poprzez wyłączenie z tego zakresu turystyki zagranicznej było utworzenie na mocy uchwały nr 144/77 Rady Ministrów z dnia 29.09.1977 r. Centrali Turystycznej „Orbis”. W warunkach gospodarki nakazowo-rozdzielczej rozgraniczenie turystyki zagranicznej i krajowej okazało się niewykonalne³⁰. W pół roku później zlikwidowano GKKFiT a w jego miejsce powołano Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (GKKFiS) oraz Główny Komitet Turystyki (GKKFiT). W ten sposób po 18 latach bezpośrednio związki pomiędzy turystyką a sportem na szczeblu centralnego organu administracji państwowej zostały zerwane. Związki te jednak zachowano na szczeblu urzędów wojewódzkich i gminnych (miejskich, dzielnicowych). W okresie PRL do bezpośrednich związków pomiędzy turystyką i sportem na poziomie centralnego organu administracji państwowej wrócono w latach 1985–1987, kiedy to ponownie reaktywowano do życia GKKFiT.

Po transformacji ustrojowej w Polsce, w latach 1991–1999, wrócono do zarządzania sprawami turystyki i sportu przez jeden organ administracji rzą-

²⁹ Por. Z. Jaworski, J. Łysakowski, *Makrostruktury organizacji kultury fizycznej w Polsce w latach 1946–80*, AWF, Warszawa 1985, s. 27–28.

³⁰ Z. Jaworski, J. Łysakowski, op. cit, s. 63.

dowej. Był nim Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, który realizował politykę państwa w zakresie rekreacji i rehabilitacji ruchowej, sportu, turystyki i wypoczynku. Po rozwiązaniu Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki odpowiedzialność za zarządzanie kulturą fizyczną i sportem powierzono najpierw Ministrowi Edukacji Narodowej, następnie Ministrowi Edukacji Narodowej i Sportu, a od roku 2005 Ministrowi Sportu.

Od stycznia 2000 r. właściwym ministerstwem ds. turystyki było Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej, a w nim Departamentu Turystyki. Ustawą z dnia 23.07.1999 r. powołana została również do życia Polska Organizacja Turystyczna, osoba prawna, nad którą nadzór sprawował Minister Transportu i Gospodarki Morskiej. Jej podstawowym celem było i jest nadal tworzenie pozytywnego wizerunku Polski w dziedzinie turystyki w kraju i za granicą³¹. Przyjęty model zarządzania turystyką w Polsce na szczeblu centralnym po roku 2000 przypominał trochę przedwojenne rozwiązania w tym zakresie z roku 1932, kiedy to sprawy turystyki na płaszczyźnie rządowej zostały włączone do zakresu zadań Ministerstwa Komunikacji, pod patronatem którego powołano w roku 1935 Ligę Popierania Turystyki. Model ten podlegał jednak zmianom z uwagi na dosyć częste, po roku 2000, reorganizacje w obrębie poszczególnych ministerstw. Obecnie, w roku 2006, właściwym ministrem ds. turystyki jest Minister Gospodarki, a w nim Departament Turystyki.

W okresie PRL w latach 1960–1989 administrowanie sprawami kultury fizycznej i turystyki na szczeblu centralnym i terytorialnym należało do kompetencji wyodrębnionych organów administracji państwowej. W kwestii nazewnictwa i zakresów zadań poszczególnych organów administracji państwowej istniała daleko idąca zbieżność i jednolitość na terenie całego kraju. Po transformacji ustrojowej w 1989 na poszczególnych szczeblach administrowania odstąpiono od zasady jednolitości nazewnictwa i struktur organizacyjnych. W wyniku decentralizacji administrowania, w zależności od decyzji władz lokalnych problemy turystyki i sportu (kultury fizycznej) mogły być rozwiązywane w ramach tej samej lub różnych komórek organizacyjnych.

W Polsce od 01.01.1999 r. wprowadzono trójstopniowy podział terytorialny kraju na województwa, powiaty i gminy. Zasady funkcjonowania samorządu województwa uregulowano ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r.³². Organami samorządu województwa są: sejmik województwa, zarząd województwa. Samorząd województwa wykonuje zadania m.in. w zakresie turystyki i kultury fizycznej. Do wyłącznej właściwości sejmiku województwa należy stanowienie aktów prawa miejscowego, m.in. uchwalanie strategii rozwoju województwa oraz programów wojewódzkich, a także zasad i trybu korzystania

³¹ Por. H. Borne, A. Doliński, *Organizacja turystyki*, WSiP, Warszawa 2000.

³² *Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa*, Jednolity tekst Dz.U. z dnia 2001 r., nr 142, poz. 150 wraz z późn. zm.

z wojewódzkich obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej, w tym m.in. obiektów i urzędzeń turystycznych i rekreacyjnych. Sejmik województwa może powołać ze swojego grona stałe i doraźne komisje do wykonywania określonych zadań. Wśród tworzonych komisji znajdują się zwykle komisje ds. turystyki, rekreacji i sportu. Zarządem województwa, będącego organem wykonawczym województwa, kieruje marszałek województwa. Marszałek kieruje pracą zarządu i urzędu marszałkowskiego. W strukturze urzędów marszałkowskich tworzone są departamenty, wydziały i biura, w tym także zajmujące się sprawami turystyki i sportu. Problematyka turystyki i sportu w urzędach marszałkowskich nie musi być jednak przyporządkowana do zakresu kompetencji tej samej komórki organizacyjnej.

Zasady samorządności w powiecie reguluje ustawa o samorządzie powiatowym z 5 czerwca 1998 r.³³. Powiat wykonuje określone w ustawie zadania publiczne o charakterze ponadgminnym, m.in. w zakresie: promocji i ochrony zdrowia, wspierania osób niepełnosprawnych, sportu, rekreacji i turystyki. Organami powiatu są rada powiatu i zarząd powiatu. Zarząd wykonuje zadania powiatu przy pomocy starostwa powiatowego, kierowników powiatowych służb, inspekcji i straży oraz jednostek organizacyjnych powiatu, którzy wspólnie tworzą powiatową administrację zespoloną. W ramach starostwa powiatowego funkcjonują komórki bądź stanowiska ds. kultury fizycznej i turystyki. Starosta podejmuje decyzje w kwestii wykorzystania obiektów i urzędzeń, w tym także dla celów turystyki i sportu. Rada powiatu stanowić może akty prawa miejscowego w formie uchwały, obowiązującego na obszarze powiatu, np. co do zasad i trybu korzystania z powiatowych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej.

Zasady samorządności w gminie reguluje ustawa o samorządzie gminnym³⁴. Wśród zadań własnych gminy znajdują się także zadania z zakresu turystyki i kultury fizycznej, w tym dotyczące rozwoju terenów turystycznych i rekreacyjno-sportowych. Organy gmin (rady gmin, zarządy) mogą wydawać przepisy m.in. odnośnie zasad i trybu korzystania z gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej wykorzystywanych dla celów turystyki i sportu. Organami wykonawczymi gmin są urzędy gmin, których strukturę i zasady funkcjonowania określają regulaminy organizacyjne. W gminach w strukturach urzędów utworzone są komórki lub stanowiska ds. kultury fizycznej i turystyki.

Jak już wcześniej wspomniano, na szczeblu urzędów wojewódzkich oraz poszczególnych szczeblach administracji samorządowej, mimo pewnej unifikacji, w zależności od lokalnych uwarunkowań mogą być tworzone różne

---

³³ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz.U. z 1998, nr 91, poz. 578 wraz z późn. zm.

³⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. z 1998 r., nr 162, poz. 1126 wraz z późn. zm.

rozwiązania organizacyjne. Odnosi się to także do konfiguracji i umiejscawiania komórek i stanowisk ds. turystyki i sportu w ramach tych struktur. Wiele względów natury merytorycznej i praktycznej można przytoczyć za tworzeniem jednolitych komórek obejmujących swym zakresem kompetencji zarówno sprawy turystyki jak również szeroko rozumianego sportu. Przemawia za tym m. in. fakt, że uczestnicy imprez turystycznych i sportowych korzystają z tej samej lub komplementarnej infrastruktury (obiekty hotelarskie, gastronomiczne, rekreacyjne), środków transportu, urządzeń i sprzętu sportowego. Podobne są też zasady organizacji imprez turystycznych i sportowych, zwłaszcza o charakterze rekreacyjnym. W programach wielu imprez turystycznych występują zwykle „elementy sportowe” w różnych dziedzinach i dyscyplinach sportu dostosowane do poziomu i zainteresowań uczestników tych imprez, np. przejażdżki konne, pobyt na polu golfowym, gra w kręgle, paintball itp. W programach aktywnego wypoczynku proponowanego przez organizacje turystyczne (biura podróży) prawie zawsze występują różnorodne propozycje z dziedziny sportu, np. siatkówka plażowa, wczasy w siodle, turystyka rowerowa, kajakowa, na żaglówce, jachcie itp. Analogicznie niektóre imprezy sportowe związane z przemieszczaniem się w terenie mają znamiona zawodów sportowo-turystycznych, np. rajdy samochodowe i motocyklowe, wyścigi kolarskie, loty balonowe, szybowcowe itp.

Zbliżone a często identyczne są też kompetencje kadr zajmujących się sprawami turystyki i sportu, a zwłaszcza turystyki i rekreacji. W niektórych uczelniach kształcenie kadr w zakresie turystyki i sportu odbywa się w ramach tych samych wydziałów. Taka sytuacja ma np. miejsce w AWF w Warszawie, gdzie na Wydziale Wychowania Fizycznego kształcą się specjalistów ds. turystyki, nauczycieli wychowania fizycznego, trenerów i instruktorów sportu i rekreacji oraz w niepublicznej Wyższej Szkole Turystyki i Rekreacji w Warszawie, gdzie studenci mogą wybrać specjalizację sportową. Niezależnie od tych przykładów szkoleniem kadr z zakresu turystyki zajmować się mogą również uczelnie typowo ekonomiczne, zarówno publiczne jak niepubliczne, takie np. jak Szkoła Główna Handlowa w Warszawie posiadająca Katedrę Turystyki czy Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie posiadająca Wydział Turystyki i Rekreacji.

Związki organizacyjne pomiędzy turystyką i sportem na płaszczyźnie organizacyjnej występują także na poziomie poszczególnych organizacji zarówno komercyjnych i niekomercyjnych świadczących usługi turystyczne i sportowe. W statutach wielu organizacji sportowych umieszczone są nie tylko cele stricte sportowe, ale także turystyczne. Taka sytuacja ma np. miejsce w przypadku Zrzeszenia „Ludowe Zespoły Sportowe”, Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej czy sportowych organizacji wyznaniowych (Salezjańskiej Organizacji Sportowej RP, Prawosławnej Organizacji Sportowej, Luteriańskiej Organizacji Sportowej itp.).

Podsumowanie

1. Pomiędzy turystyką a szeroko rozumianym sportem istnieje szereg związków na płaszczyźnie funkcjonalnej i organizacyjnej.

2. Funkcjonalne związki turystyki ze sportem są szczególnie silne na płaszczyźnie: rozrywkowo-wypoczynkowej, zdrowotnej, edukacyjnej, ekonomicznej, integracyjnej, promocyjnej i politycznej.

3. Organizacyjne związki pomiędzy turystyką i sportem występują w przypadku: tworzenia wyodrębnionych instytucji, organów czy komórek organizacyjnych, w których zakresie kompetencji pozostają sprawy turystyki i sportu; umieszczania w statutach organizacyjnych celów w zakresie turystyki i rekreacji; umieszczania w programach imprez turystycznych „elementów sportowo-rekreacyjnych”; korzystania przez organizacje turystyczne i sportowe z tej samej infrastruktury (bazy materialnej) oraz zasobów kadrowych; wpływu organizowania wielkich imprez sportowych na rozwój turystyki i vice versa.